

Goedenavond allemaal,

We praten nu een uurtje over brede welvaart, dus u bent al ingewijd. Ik ben gevraagd om stof tot nadenken aan te leveren voor de tweede ronde. Ik wil u vijf suggesties doen. Vrees niet, ik houd het kort.

Punt 1: brede welvaart is een typisch Nederlands fenomeen. In Nieuw-Zeeland of in Bhutan willen ze geluk bevorderen, dat noemen ze happiness. Wij doen dat niet. Wij zijn ook niet van de wellbeing economics, dat mikt op meer welzijn voor burgers. Nederland kiest heel bewust voor een brede aanpak: het gaat om welvaart én welzijn samen, met een maatschappelijke inslag. Dus niet: hoe kun je als individu minder consumeren of mentaal relaxed blijven? Maar: hoe kunnen we samen een positieve kracht ontwikkelen voor een betere toekomst? Al polderend zoeken wij naar een werkbaar compromis waarin we zoveel mogelijk mensen willen meenemen in een gezonde economie die rekening houdt met het klimaat, met de wereld om ons heen, met toekomstige generaties en met behoud van maatschappelijke vrede. Dat is een mondvul. Zonder geduld, overleg en toewijding ga je dat niet bereiken. Je kunt er niet mee scoren op Instagram en je haalt er ook de headlines niet mee. Het is polderen in plaats van activisme.

Brede welvaart vereist een weloverwogen keuze. Dat vinden we lastig tegenwoordig. Dat is mijn punt twee. Neem het voorbeeld van Achmea. Als zij in de CAO afspreken dat iedere medewerker een klimaatbudget krijgt, kunnen die dat geld niet besteden aan de aflossing van de nieuwe auto. En ook niet aan dat sympathieke vrijwilligersproject in een krachtwijk. Dus je moet zeker weten dat je met elkaar die impuls voor het klimaat van alle goede doelen het allerzwaarst laat wegen.

Da's nogal logisch, zult u zeggen. Maar we leven in een tijd waarin veel aanbieders ontzettend hard hun best doen om ons het gevoel te geven dat we helemaal niet hoeven kiezen. Je bent maar één klik verwijderd van je volgende bestelling. Op Spotify staan meer dan 80 miljoen liedjes. Ben je iets vergeten? De fietskoerier brengt het binnen tien minuten langs, straks ook via Albert Heijn. De overdaad is doorgesijpeld tot op de meest onverwachte plekken. Het schijnt dat Duitse universiteiten in totaal 19-duizend verschillende studies aanbieden aan hun studenten. Hoe kun je dan nog verwachten dat mensen een serieuze afweging maken?

Maar dit biedt ook een kans, en dat is mijn punt drie. De politiek heeft zichzelf de afgelopen jaren vrijwillig gehesen in wat ik gemakshalve het korset van Kahneman noem. Psycholoog Kahneman toonde aan dat mensen meer pijn ervaren als ze iets moeten inleveren dan dat winst ze vreugde brengt. Het adagium luidt sindsdien: om mensen tevreden te houden, moet je er vooral zorgen dat ze er niet op achteruit gaan.

Maar mensen willen wel degelijk offers brengen, als ze denken dat ze daarmee het goede dienen. Kijk maar naar de Oekraïne. En dat zal ook moeten, want dat brengt brede welvaart met zich mee.

Ik geef u een voorbeeld uit de provincie Friesland. Uit onderzoek is gebleken dat Friezen tot de gelukkigste burgers van Nederland behoren, ook al hebben ze het niet breed, want ze zorgen voor elkaar. Ze hebben mienskip, zoals dat heet. Naast rust en een natuur om in te wonen.

De provincie zei: dit is brede welvaart, dat willen we behouden. Maar hoe doe je dat als die fijne, sociaal beschutte dorpen op grote schaal gaan vergrijzen? Kunnen de bewoners dan nog voor elkaar zorgen? Of moet de provincie inzetten op nieuwe wijken met nieuwe bewoners, waardoor de mienskip erodeert?

Dit zijn lastige gesprekken en moeilijke keuzes. Om de brede welvaart in stand te houden zullen burgers een bijdrage moeten blijven leveren. Of mantelzorg verlenen, of nieuwkomers opnemen in de mienskip. In beide gevallen vergt dat een offer.

Waar doe je goed aan? Op langere termijn en voor de gemeenschap? Wie neemt medeverantwoordelijkheid? Zulke vragen stel je niet op Twitter of op Facebook. Die bespreek je in jouw buurt of op je werkplek. Daar ken je de omgeving en snap je de uitdagingen veel gemakkelijker dan in de nationale politiek. In politiek Den Haag is zo'n gesprek haast niet voorstelbaar. Daar zit Kahneman nog steeds op zijn troon, als ik tenminste zie hoe is besloten over de verhoging van de AOW: die gaat omhoog voor iedereen, ook voor boomers met een goed pensioen zoals ik, alleen maar omdat het niet 'eerlijk' zou zijn om van sommigen een offer te vragen.

Dan mijn vierde punt. Brede welvaart heeft geen checklist, geen stappenplan, geen handige maatstaf zoals het BBP voor onze economische groei. Honderden economen zijn al decennialang op zoek naar een alternatief voor dat BBP, tot nu toe zonder werkbaar resultaat. Wat zou het handig zijn als je met een druk op de knop wist: als we dit project van de grond trekken, zal de oogst over tien jaar precies dit en dat bedragen. Dan heb je grond onder de voeten. Maar immateriële kwaliteit laat zich moeilijk meten, al is het SCP druk bezig om meer harde feiten aan te dragen die het streven naar brede welvaart kunnen ondersteunen. Voorlopig is het een kwestie van geloof, hoop en uitproberen met elkaar. Het is pionieren in plaats van rekenen.

Resteert mijn vijfde punt. Waarom zou u zich al dit gedoe op de hals halen? Voor mij is dit de hamvraag. Ik kan er alleen een hoogstpersoonlijk antwoord op geven. Het is de reden waarom ik over brede welvaart schrijf.

We staan voor fundamentele vragen die raken aan de grondvesten van onze samenleving. Dat klinkt heftig en dat is het ook. Aan de ene kant moeten we constateren dat onze economische groei niet langer houdbaar is, alleen al vanwege het beslag op grondstoffen en klimaat. Maar ook omdat het geen inspirerend appel doet op nieuwe generaties. Aan de andere kant zien we dat de opmars van democratie in de afgelopen decennia hand in hand ging met jaarlijkse economische groei. Je kunt het groeiende populisme niet los zien van de stagnerende inkomens en stagnerende vooruitzichten voor veel mensen. De vraag die mij bezighoudt luidt dan ook: kan de democratie het eigenlijk wel stellen zonder een idee van vooruitgang? Kunnen we deze tegenstelling oplossen?

Dit is een serieus dilemma, waarvoor geen quick fixes bestaan, en waar de politiek niet aan toe komt, gevangen als ze is tussen versplintering, headlines en social media.... Daarom bent u hier vanavond, als u het mij vraagt. Om ploeterend en polderend een best wel belangrijke bijdrage te leveren aan onze toekomst.

Yvonne Zonderop